

Saalistajakustantajat avoimen tieteen riesana

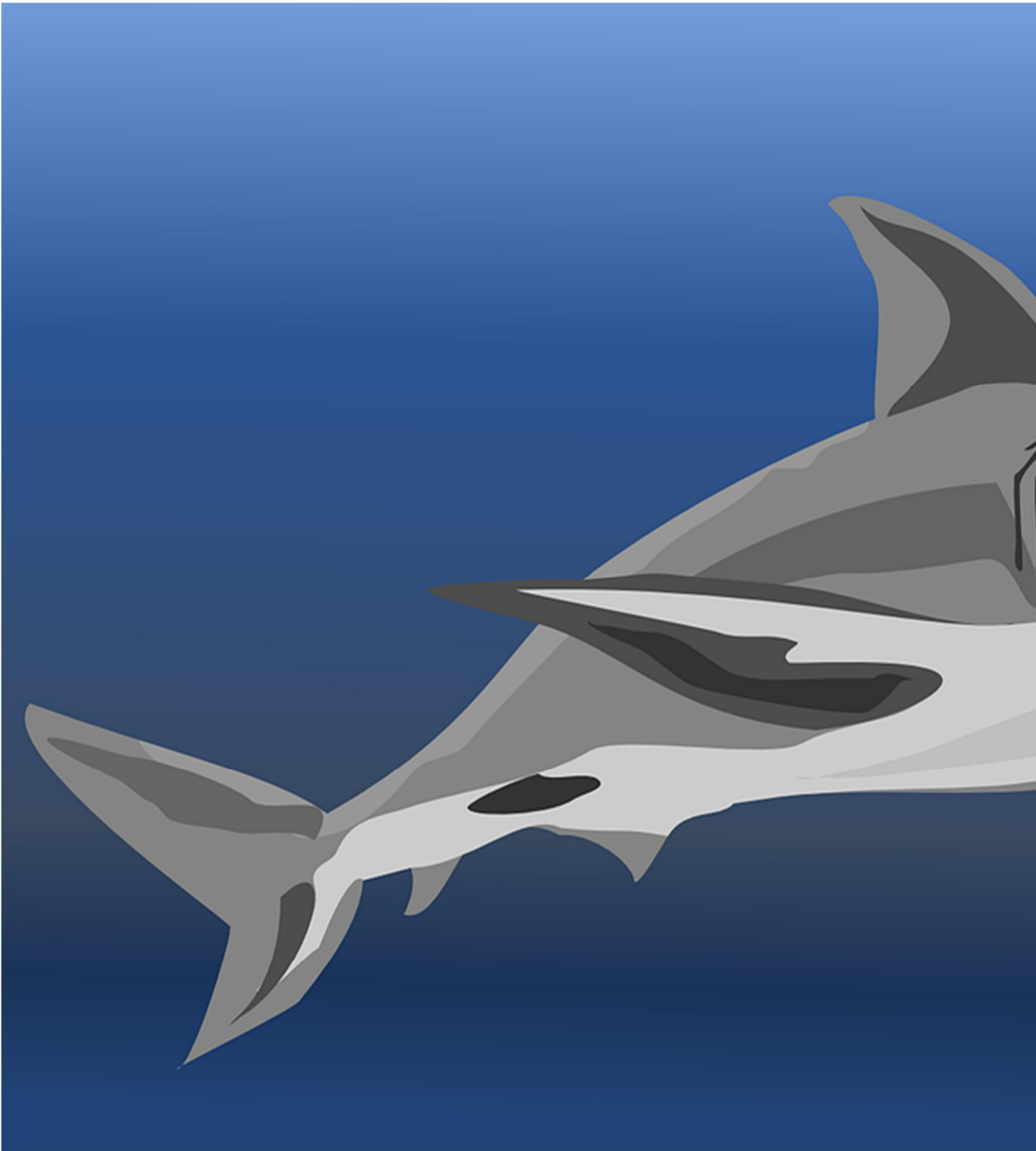
POSTED ON 18.2.2016 BY SAMU KYTÖJOKI

VERKKARI HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO

Open access (OA) menestyy Euroopassa: EU on linjannut täysin avoimen tiedejulkaisemisen (*Golden OA*) ja julkaisujen rinnakkaistallennuksen (*Green OA*) ohjelmakseen. Jälkimmäiseen käytäntöön liittyy ongelmia, koska kaupalliset kustantajat asettavat rinnakkaistallenteille monen asteisia ehtoja, ja vedosvaiheen dokumentin identtisyysaste lopullisen artikkelin kanssa jää usein arvailujen varaan. Mutta yhtä kaikki, avoin tiede edistyy. Kultaisen tien OA-artikkeleita kartuttaa [DOAJ](#), ja [DOAR](#) kattaa valtavan määrän vihreän tien rinnakkaistallenteita ja julkaisemattomia tekstejä. Viime vuosina niin sanotut saalistajakustantajat (*predatory publishers*) ovat nousseet OA-julkaisemisen ydinongelmaksi.

Ilmiön johtavana kriitikkona ja analyytikkona on Denverissä vaikuttava kirjastonhoitaja *Jeffrey Beall*, joka julkaisee sivustoa [Scholarly Open Access: Critical analysis of scholarly open-access publishing](#) (katso myös [Beallista tekemäni haastattelu Verkkarin numerossa 2/2015](#)). Sivuston nimi on jo itsessään provosoiva, koska se viittaa *kaikkeen* OA-julkaisemiseen, vaikka tosiasiallisesti Beall kohdistaa huomionsa vain sen piirissä rehottavaan lieveilmiöön. Beall onkin tunnettu amerikkalaisen talousliberalismin kannattajana, joka pitää EU:n open access-politiikkaa sosialismista juontuvana korporaatioiden vastaisena ideologiana. Tässä mielessä Beall suuntaa kritiikkinsä kahtaalle: yhtäältä avointa tiedettä vaivaaviin epäeettisiin julkaisukäytäntöihin ja toisaalta koko avoimen saatavuuden takana näkemäänsä toimintaan.

Kaupallisten kustantajien asemaa ja laadun takaavuutta puolustava Beall on lanseerannut termin *predatory publishers*, jonka käytöstä kiistellään. Sivustonsa tällaisten julkaisijoiden lehdistä varsin onnistuneesti siivonnut [DOAJ](#) puhuu mieluummin ”kyseenalaisista” (*questionable*) OA-kustantajista. Beallin termi puolustaa paikkaansa siinä mielessä, että kyseenalaiset kustantajat eivät ole kyseenalaisia monista erilaisista syistä vaan nimenomaan siksi, että ne tavoittelevat selvästi taloudellista voittoa tieteellisen laadun kustannuksella.

Beall on listannut varsin perusteellisesti [saalistajakustantajien tuntomerkit](#), jotka kaikki tukevat taloudellisen voiton tavoittelua, etenkin huono tai olematon peer review –käytäntö sekä valheellinen markkinointi (väärä sijaintipaikka, tekaistu *impact factor* jne.). Liikeajatuksena on kerätä julkaisumaksuilla (*Article Processing Charges; APC's*) mahdollisimman paljon rahaa; vastineeksi kirjoittaja saa pdf-tiedostonsa kiinnitetyksi bulkkilehteen, jota julkaistaan mahdollisimman halvasti tehdyllä nettisivulla.

Huonoja ja vielä huonompia vaihtoehtoja

Beall on itse todennut, että hän kirjaa listalleen ”pahimmista pahimmat” OA-kustantajat. On kustantajia, jotka eivät arvioituta tarjottuja artikkeleita lainkaan etukäteen, mutta julkaisevat arvioita, jotka tutkijat lähettävät näistä julkaisemisen jälkeen (*post-publication peer review*). On esimerkiksi joitakin tällaisia OA-kustantajia, joita Beall ei ole listannut. Voi kysyä, ovatko tämän käytännön edustajat ratkaisevalla tavalla eettisempiä tai kriittisempiä kuin ne, joilla on huono tai kyseenalainen vertaisarviointikäytäntö.

Beallin listalla on toisaalta OA-kustantajia, jotka ilmoittavat, etteivät he peri kirjoittajamaksuja. Tällöin muut piirteet näiden sivuilla kielivät heikkotasaisuudesta. Saalistajatyyppeihin luettavien kustantajien koko kirjo olisi hyvä tutkia läpi jonkin kriittisesti rajatun, mieluiten tieteenalakohtaisen otoksen avulla. Omien havaintojeni perusteella OA-kustantajien joukko erilaisine käytäntöineen, taustaorganisaatioineen ja kulttuurikonteksteineen vaikuttaa hyvin kirjavalta.

Beallin argumentaatiota seuratessa käy toisaalta ilmi, että hän kytkee tällaisen intressiristiriidan erotuksetta kaikkeen OA-julkaisemiseen. [Tammikuun 12. päivänä 2016 julkaistussa blogissaan](#) hän kirjoittaa näin: “Niistä, jotka työskentelevät open access –kustantajalle tulee kiivaita, mutta myös vakavia OA:n edistäjiä. He tukevat aggressiivisesti järjestelmää, joka voisi tuottaa heille itselleen muhkean palkkatilin.” Vaikka Beall ilmoittaakin bloginsa perustuvan arvioihin eikä tutkimukseen, hänen kannanottonsa menee ainakin Länsi-Euroopan osalta jo näppituntuman perusteella pahasti ohi sektorin, vaikka myös OA-kustantajien toiminnan hinta-laatu -suhdetta olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin nimenomaan globaalista näkökulmasta.

Useimmat saalistajakustantajat julkaisevat vaikuttavan oloisesti nimetyllä sivustollaan hyvin monen eri alan lehtiä. Mitä useampaa lehteä he julkaisevat, sitä useammin joukkoon jää tyhjiä lehtiä, joihin ei ole saatu artikkeleita. Ristiriita on ilmeinen: voiton maksimoimiseksi verkkoja täytyy heittää joka suuntaan, mutta samalla runsaaksi visioitu sivusto jää käyttäjän silmissä ontoksi. *Cenyu Shen* ja *Bo-Christer Björk* ovat laskeneet [mainiossa artikkelissaan saalistajakustantajista](#), että vain noin kaksi kolmannesta näiden ongelmakustantajien lehdistä on aktiivisia.

Niin sanotut saalistajat eivät olekaan kiinnostuneita tiedettä seuraavan ja tietoa etsivän lukijan tarpeista vaan kirjoittajilta saatavan rahan määrästä. Kun tällaista bisnesideaa seuraavien kustantajien ja heidän lehtiensä määrä on kasvanut räjähdysmäisesti – noin 1800 lehteä vuonna 2010, noin 8000 lehteä vuonna 2014 – kilpailu on samalla koventunut. Tämä on johtanut etenkin massoittain lehtiä julkaisevien kustantajien osalta ahneiden kirjoittajamaksujen (yli 500 USD) näyttävään laskuun kohti 100 USD:n tasoa. Jossakin vaiheessa osa kustantajista on valmis heittämään pyyhkeen kehään, ja Shen ja Björk arvioivatkin, että tulevana vuosina näiden lehtien julkaisuvolyymi lakkaa kasvamasta. Jos Beallin listaamat kustantajat joutuvat tulevaisuudessa julkaisemaan heikkotasoista tiedettä halvalla, mielikuva heidän saalistajuudestaan haalistuu varsin arkipäiväiselle tasolle.

Pääasiassa kehittyvien alueiden ongelma?

Länsimaisen yliopistotieteen kannalta saalistajakustantajat ovat jo pitkän ja kriittisen tiedetraditiomme perusteella melko vähäinen ongelma. Suhteellisen harvat länsimaissa kasvaneet tutkijat julkaisevat Beallin listaamissa lehdissä; Shen ja Björk päättelevät kriittisesti valitun aineiston perusteella, että näiden joukossa on 8,8 % eurooppalaisia ja 9,2 % pohjoisamerikkalaisia tutkijoita. Yksittäisten maiden osalta huomattavasti eniten kirjoittajia tulee Intiasta (35 %), sitten Nigeriasta (8 %) ja USA:sta (6 %). Käytännössä Shen ja Björk lienevät oikeassa päätellessään ongelmallisesta kustantamisesta koituvien ongelmien rajautuvan alueellisesti. Ongelma ei kosketa juuri lainkaan EU:n OA-ohjelmaa, josta Beall pystyy herättämään ainoastaan ideologiakriittistä keskustelua.

Saalistajakustantajat ovat joka tapauksessa globaalin avoimen tieteen riesa, jonka osalta eurooppalaiset yhteisöt eivät voi linnoittautua ulkopuolelle aivan kuin ongelmaa ei varsinaisesti olisi olemassa. Ilmiö vaatii lähempää ja tieteenalakohtaista tarkastelua. Beallin listan julkaisijoista suurin osa tuottaa artikkeleita tekniikan ja biolääketieteen aloilta, 97000 ja 70000 artikkelia, ja yhteiskuntatieteet tulevat hyvänä kolmosena noin 37000 artikkelin osuudellaan. Olisi kiinnostavaa saada näiden alojen asiantuntijoilta konkreettisia arvioita esimerkiksi valikoidulla alalla julkaistavien OA-artikkeleiden tieteellisestä tasosta.

Tuntuu uskottavalta olettaa, että saalistajakustantajilla julkaisevien intialaisten tutkijoiden tieteellisen kulttuurin taso on ollut suurin piirtein sama kuin heidän edeltäjillään, jotka julkaisivat tutkimuksensa Intiassa painetuissa lehdissä. Muutos liittyy ennen kaikkea julkaisujen määrän kasvuun ja globaaliin näkyvyyteen. Olemattomalla laatukontrollillaan ja rahastuksellaan saalistajakustantajat ovat lisänneet heikkotasoisten artikkelien määrää ja näkyvyyttä sekä saatavilla olevien apurahojen väärinkäyttöä.

Tulevaisuuden OA-tutkimuksen haasteena olisikin kiintoisaa selvittää esimerkiksi intialaisten tutkijoiden varhaisempia julkaisukäytäntöjä, heidän käytössään olevia rahoituskanavia sekä saalistuskustantamisen leviämistä ja sitä edistäneitä tekijöitä. Länsieurooppalainen OA ja siihen liittyvät julkaisukäytännöt eivät olisi lainkaan hassumpi vientituote Aasian ja Afrikan markkinoille.

Teksti

Matti Myllykoski

Johtava tietoasiantuntija

Kirjoitus perustuu SYN:n [Tutkimuksen tuen verkoston](#) 27.1.2016 järjestämässä webinaarissa pidettyyn kommenttipuheenvuoroon. Webinaarin aiheena oli *Predatory Open Access*, ja sen pääpuhujina olivat *Cenyu Shen* ja *Bo-Christer Björk* tekstissäni mainitulla artikkelillaan.

